

עניינים תוכן

מבוא 3

חלק א' 4

פרק ראשון רציונליזציה ומחשבה ביקורתית 5

פרק שני: מודרניות 7

פרק שלישי נאורות 9

חלק ב' 11

פרק רביעי השפעת מודרניות על הדת 12

פרק חמישי ניטשה על הדת 14

פרק שישי פרויד על הדת 16

פרק שביעי סיכום 18

ביבליוגרפיה 20

מבוא

אחד המאפיינים החשובים של העת המודרנית היא הופעת הרציונליזציה של דרך החשיבה של המין האנושי. בניגוד לעבר בו התבססו בני האדם על אמונות קודמות ועל תפיסות עתיקות, ביקשה הרציונליזציה של העת המודרנית לשנות את דפוסי החשיבה של העבר וליצור דרך חשיבה חדשה אשר תהיה נאמנה יותר למציאות של החיים ותשקף את ההבנה שלנו בנוגע לאירועי העולם. שינוי מחשבתי זה היא תולדה של מעבר ההתרכזות לעבר האדם במקום העולם או האלוהות. ההתרכזות של המחשבה באדם הביאה לכך ששאלות אפיסטמולוגיות יהפכו להיות העיקריות בהגות. כלומר האם האדם יכול להבין את המציאות שבה הוא חי או שמא נגזר עליו להיות בעלטה למשך כל תקופת קיומו. המסקנה של המודרניות היא כי האדם יכול להכיר את המציאות שבה הוא חי, לפחות בצורה טובה יותר מאשר מציעה הדת שלא מתבססת על מסקנות אמפיריות אלא רק על יסוד תובנות קודמות שייתכן והם כבר לא רלוונטיים יותר למציאות של החיים של העולם בו אנו חיים.

מטרת חיבור זה הוא לנתח את תפיסתם של שני הוגי דעות מרכזיים בתקופה המודרנית, זיגמונד פרויד ופרידריך ניטשה בנוגע לדת ולתפקידה של הדת בתרבות בה הם חיים ובתרבות האנושית בכלל. הוגים אלו נחשבים במחקר בתור הוגים אשר ראו את הדת בתור גורם אשר מילא את תפקידו ההיסטורי בחברה האנושית וכעת, נכון לזמנם, דורש הבהרה והגדרה מחודשת. לנוכח הקדמה והמודרניות אשר שינתה את פני החברה באירופה וביקשה להשתית את יסודות התפיסות המוסריות של החברה האנושית על דרך הרציונלית והמחשבה הביקורתית, טענו הוגים אלו כי יש גם להגדיר מחדש את הדת ואת המשמעות שלה בחברה. למרות הדמיון הקיים בין שני הוגים אלו ייתכן וגם היו מחלוקות בנוגע לתפיסה שלהם בנוגע לדת. מכאן עולה שאלת המחקר של עבודה זו:

שאלת המחקר: מהן נקודות השוני והדמיון בפרספקטיבות של ניטשה ופרויד בנושא הדת?

על מנת לענות על שאלת המחקר אבקש לחלק את העבודה לשני חלקים. החלק הראשון של העבודה יעסוק במושגים אשר קשורים לנושא העבודה. חלק זה יחולק לארבעה פרקים קצרים אשר יסבירו את תופעת המודרניות, הנאורות ותהליך הרציונליזציה של החברה האנושית באופן כללי. בשלב הבא של העבודה אנתח באופן ישיר, על סמך הכתבים המקוריים של הכותבים, ולצד ספרות המחקר אשר ניתחה את אותם הכתבים את התפיסה של ההוגים בהם עוסקת עבודה זו בנוגע לדת. בפרק האחרון של העבודה אני אנתח את המסקנות העיקריות של המושגים הבולטים ואעמוד על הקשר שלהם להגות של

חלק א'

פרק ראשון רציונליזציה ומחשבה ביקורתית

רציונליזציה היא תהליך של חשיבה מבוססת באופן שכלי ואשר לא מתבססת על אקסיומות או דעות קודמות. היא מבקשת ליצור תהליך מחשבתי שבו כל מידע שאנו נסיק אותו לגבי האמת יהיה מידע מבוסס אמפירית ומוסק באופן לוגי. זאת בניגוד לדרך העבר שבה הדעות של בני האדם בנוגע למציאות היו דעות אשר היו מבוססות על דת, אגדות וגורמים לא רציונליים אחרים. מחשבה ביקורתית היא היכולת של האדם לבצע רציונליזציה בנוגע לדרך שבה הוא בוחן את המציאות שלו.

אחד ההיבטים החשובים של הרציונליזם היא יכולת האדם להטיל ספק, כלומר הספקנות. מונטיין היה אחד הראשונים שביקש להשתחרר לחלוטין מהרגלי החשיבה המסורתיים וביקש לשפוט את כל ההכרה של המציאות לפי אמות מידה חילוניות אשר מבוססות על השכל הישר ועל היגיון רציונלי.¹ משום כך הוא הוגדר במחקר בתור אחד ממבשריה המרכזיים של המודרניות, אשר ההיבט הרציונלי שלה היא אחד מעיקריה. מחשבתו העלתה כמה מרכיבים אשר נחשבים למרכיבים עיקריים ליסוד המחשבה המודרנית והרציונלית. הגותו של מונטיין דוחה את הסכולסטיות הישנה אשר קדמה לו מצד אחד אולם לא מסתפקת בכך ודוחה גם עיקרים רבים במדע החדש של העת המודרנית. כלומר הספקנות של מונטיין לא מסתפקת רק בביקורת ספקנית כלפי העבר וקידוש כל הידע החדש של זמנו בתגובה לכך אלא מקבלת את ההיבט הספקני בתור עיקרון לא משתנה אשר מלווה גם את הידע החדש וגם את הידע העתידי שבני האדם יגיעו אליו. במילים אחרות יסוד הספקנות בתפיסתו של מונטיין היא ספקנות בתור עקרון מתודי אשר אמור להוביל את בני האדם לעבר תגליות נכונות ומהימנות יותר לגבי המציאות.

בחיבורו של מונטיין " על נוקדנותם של המורים" טוען מונטיין כי לימוד המדעים יכול להחליש ולרכך את הלבבות יותר מאשר הוא יכול לחזק ולחשל אותם.² בפתחה של אותו החיבור הוא מצטט ציטוט משיר אשר לועג למהותה של הפדנטיות וטוען כי יש לשים את הדגש על האיכות ולא על הכמות של

¹ אורם, מ., 2010. תקוות הנאורות – מחשבה ביקורתית ותאוריה פוליטית בהגותו של יורגן הברמס, ירושלים: מאגנס – האוניברסיטה העברית. עמ', 17.

² מונטיין, מ', 1580. **המסות - ספר ראשון** (תרגמה אביבה ברק הומי), ירושלים ותל אביב: שוקן, 2007, עמ' 183.